خراسان روزنامه صبح ایران
شنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ـ ۱۱ شعبان ۱۴۳۹ـ شماره ۱۹۸۰۶

سرمایه‌گذاری

این روزها اگرچه بازار ارز مورد توجه مردم و رسانه‌هاست، اما سرمایه‌گذاران، حواس‌شان بیشتر به بازار طلاست. قبلا در گزارش‌هایی به ارزیابی گزینه‌های سرمایه‌گذاری در طرح پیش خرید سکه پرداختیم. امروز سراغ بازار آتی می‌رویم. بازاری که کمی پیچیده است اما می‌تواند همیشه سودده باشد؛ هم در زمان کاهش قیمت و هم در زمان افزایش قیمت!

آشنایی با ماهیت قراردادها و چند و چون «معامله آتی» سکه در ایران

۲ روی بازار آتی سکه

غیاثی
h.habibi@khorasannews.com

شاید این روزها، بسیار بیشتر از قبل، درباره بازار آتی طلا شنیده باشید. برخی به نرخ‌های آتی اشاره می‌کنند و براساس آن آینده قیمت طلا (سکه تمام) را پیش‌بینی می‌کنند. برخی از سودآوری حضور در بازار آتی می‌گویند و برخی هم توضیح می‌دهند در بازار آتی‌ها، شما همیشه می‌توانید سود کنید؛ فرقی نمی‌کند که قیمت‌ها در حال افزایش یا کاهش باشد، در هر حال شما با اتخاذ موقعیت مناسب خرید یا فروش سود خواهید برد. البته روی دیگر بازار آتی هم این است که در اتخاذ هر دو موقعیت خرید و فروش اشتباه کنید و ضرر کنید. خلاصه آن که بازار آتی دو روی متفاوت دارد؛ در روی روشن آن می‌توانید قابلیت سوددهی بالا را ببینید، از امکان معامله در طول روز لذت ببرید و قدرت تحلیل و پیش‌بینی خود را تقویت کنید اما در سوی دیگر باید ریسک‌ها را به جان بخرید و البته فسفر زیادی برای آموختن قواعد بازار آتی که کمی پیچیده است، بسوزانید! در صفحه امروز، سعی می‌کنیم بخش آخر را برای شما آسان کنیم؛ به همین منظور، ابتدا با ماهیت و تاریخچه قراردادهای آتی آشنا می‌شویم، درباره بورس معاملات آتی سکه در ایران توضیح می‌دهیم، چگونگی دریافت کد معاملاتی بورس کالا را مرور می‌کنیم، قواعد معامله‌گری و لوازم آن را تشریح و وجوه شرعی قرارداد آتی را به نقل از صاحب‌نظران بررسی می‌کنیم و در نهایت توضیح می‌دهیم که چگونه یک نفر در این بازار، سود یا زیان خواهد کرد.

بازار آتی‌ها؛ ساز و کاری برای فرار از نااطمینانی و ریسک

اهالی کسب و کار از ریسک و نااطمینانی گریزان‌اند. مثلا یک پالایشگاه دوست ندارد نفت موردنیازش را هر روز به یک قیمت بخرد یا این که یک کشاورز به دنبال یک بازار مطمئن برای فروش محصولاتش است تا براساس قیمت آن بازار درباره ترکیب تولید خود تصمیم بگیرد. این دغدغه‌ها، در طول تاریخ انواع قراردادهای سلف و سلم و بعدا تعهد خرید و فروش را ایجاد کرد که در آن‌ها همین ریسک پوشش داده می‌شود؛ یعنی درباره معامله‌ای در آینده اکنون توافق می‌شود. این تعهد ممکن است همراه با پرداخت وجه قرارداد یا بدون آن باشد. اما در همه آن‌ها یک دارایی پایه وجود دارد که در زمانی در آینده (سررسید قرارداد) رد و بدل می‌شود. بعد از گسترش بورس‌ها و معاملات کاغذی در نیمه دوم قرن بیستم، بازار آتی‌ها (Futures)، سلف (forwards)، اختیار معامله (Options) و معاوضات یا تاخت‌ها (Swaps) به عنوان ابزارهایی برای پوشش ریسک توسعه یافتند. البته فقط پوشش دهندگان ریسک (تولیدکنندگان و تامین‌کنندگان مواد اولیه) تنها بازیگران این بازار نبودند بلکه به سرعت آربیتراژگران و سفته‌بازان هم وارد بازار آتی‌ها شدند؛ یعنی کسانی که برای کسب سود به خرید و فروش قراردادها - تا قبل از سررسید - می‌پردازند و انگیزه‌ای برای ماندن در قرارداد تا سررسید و تحویل دارایی پایه ندارند.

معامله آتی سکه در ایران کی راه افتاد؟

بازار آتی سکه در ایران از سال ۱۳۸۷ شروع به کار کرد. ابتدا در خرداد ۸۷ معاملات روی شمش آغاز و بعدا در آذر همان سال بازار آتی روی سکه بهار آزادی ایجاد شد. اکنون تمام معاملات آتی طلا روی سکه طرح جدید انجام می‌شود. البته در بازار آتی‌ها همه چیز استاندارد است و شما درباره اندازه قرارداد خرید، پله‌های قیمتی و... کاملا مختار نیستید، مثلا در بازار آتی نفت، هر قرارداد آتی برای هزار بشکه تعریف می‌شود کسی نمی‌تواند یک قرارداد تعهد فروش برای ۵۰۰ یا ۱۵۰۰ بشکه ایجاد کند. در بازار آتی سکه در ایران نیز هر قرارداد شامل ۱۰ سکه است و افراد می‌توانند دو یا تعداد بیشتری قرارداد تعهدی بخرند یعنی ۱۰، ۲۰ یا مضارب دیگری از ۱۰ و تعداد دیگری ممکن نیست. پله‌های قیمتی نیز ۵۰۰ تومان است یعنی سفارش‌های خرید و فروش، مضربی از ۵۰۰ تومان است.

قرارداد آتی در چه صورتی شرعی است؟

شاید سوال پیش بیاید که با توجه به جدید بودن قرارداد آتی و مشابهت نداشتن آن با قراردادهای سلف و دیگر عقود شرعی، آیا این قرارداد از نظر شرعی جایز است؟ و در چه شرایطی؟ پاسخ را کمیته فقهی بورس اعلام کرده و در شرایط انجام معاملات در بورس کالای ایران لحاظ کرده است. به گفته موسویان، دبیر کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار، چندی پیش در پاسخ به برخی شبهه پراکنی‌ها در این باره، با بیان این که در فیوچرز (آتی) طلا و سکه اگر پولی پرداخت نشود شبیه قمار است، تصریح کرد: معمولا مقداری از مبلغ حدود ۱۰ درصد و در برخی موارد حدود ۲۰ درصد به عنوان ودیعه یا مارجین پرداخت می‌شود و بقیه در زمان تسویه کالا در سررسید، یعنی زمانی که می‌خواهند قرارداد را تسویه کنند، پرداخت می‌شود. به گزارش سنا، وی سه شرط شرعی بودن آتی سکه را این گونه تشریح کرد:

* اولین قید در قراردادهای آتی اسلامی این است که دارایی پایه باید دارایی واقعی مثل کالاهای فلزی نظیر طلا، نقره، مس، آهن، آلومینیوم و غیره یا کالای کشاورزی مثل جو، ذرت، گندم و غیره یا این که دارایی مالی مشروع همانند سهام، اوراق مشارکت، صکوک اجاره و غیره باشد. اگر دارایی واقعی نباشد همانند اوراق قرضه، شاخص سهام و دیگر شاخص‌ها، نرخ بهره، این نوع فیوچرز روی دارایی‌های غیرواقعی باطل است و این اولین شرط بود.
* دارایی باید قابلیت تحویل در سررسید را داشته باشد یعنی در سررسید دو طرف معامله باید قدرت تسویه فیزیکی قرارداد را داشته باشند. ممکن است که در سررسید دو طرف معامله بخواهند تسویه نقدی کنند، اما چون قرارداد فیوچرز براساس فقه اسلامی بر روی قرارداد واقعی می‌رود، باید احراز شود که دو طرف معامله قابلیت تحویل فیزیکی در زمان مقرر را دارند، بر این اساس کارگزار باید احراز کند که فروشنده قدرت تحویل در سررسید را دارد.
* براساس سومین شرط باید کل بازار قدرت تحویل را داشته باشد، اگر حجم معاملات بازار از سطحی بالاتر برود و قدرت بر تحویل نبوده باشد، سازمان بورس باید جلوی چنین معامله‌ای را بگیرد. بنابراین فیوچرز با این قیدها روی کالاها را باید پذیرفت.

موقعیت خرید و موقعیت فروش

در بازار آتی خرید و فروش کالای واقعی تا قبل از سررسید انجام نمی‌شود. به همین دلیل از اصطلاح خرید و فروش استفاده نمی‌شود. بلکه مصطلح است که می‌گویند فرد موقعیت خرید یا موقعیت فروش اتخاذ کرده است. اگر شما موقعیت خرید اتخاذ کنید و این موقعیت را تا سررسید حفظ کنید (به اصطلاح بازار موقعیت خود را نبندید) باید طی روز بعد از معاملات با وجه نقد خود نزد اتاق پایاپای بروید و طبق تعهدی که داده‌اید، سکه را بخرید و پول را پرداخت کنید. مثلا اگر یک موقعیت باز خرید سکه را تا سررسید حفظ کنید باید ۱۰ عدد سکه را خریداری کنید. قیمت خرید شما قیمت تسویه‌ای است که طبق یک فرمول (میانگین وزنی ۲۰ دقیقه پایانی معاملات در روز قبل) تعیین شده است. طبق ماده ۴۵ دستورالعمل مربوط، دارندگان "موقعیت تعهدی خرید" در پایان آخرین روز معاملاتی، حداکثر تا ساعت ۱۲ روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی باید کل وجه دارایی تعهد شده "قرارداد آتی" بر حسب "قیمت تسویه روزانه" آخرین روز معاملاتی را به حساب "اتاق پایاپای" واریز و فیش واریزی را توسط کارگزار مربوط به "اتاق پایاپای" ارائه کنند. اگر هم موقعیت فروش خود را حفظ کرده باشید باید در سررسید کالا را تحویل یا قبض انبار مربوط را به اتاق پایاپای تحویل دهید و وجه خود را دریافت کنید.

وجوه تضمین چیست؟

گفتیم که در بازار آتی، خبری از رد و بدل شدن اصل دارایی (دارایی پایه که در این جا طلاست، نیست) بلکه فقط تعهدات خرید و فروش (تعهد خرید یا فروش در سررسید) خرید و فروش می‌شود. از این رو نیازی به پرداخت قیمت دارایی هم نیست بلکه تنها کافی است وجهی را بابت تعهد خرید/فروش یا همان وجه تضمین نزد یک حساب در اختیار کارگزار خود قرار دهید. مثلا هم اکنون مجموع وجوه تضمین اولیه و اضافی پنج میلیون و ۴۰۰ هزار تومان است که باید نزد کارگزار سپرده گذاری شود. شما با این میزان وجه در حساب خود می‌توانید یک قرارداد آتی بخرید یا بفروشید که ارزش دارایی پایه آن - با قیمت این روزها - حدود ۱۸ میلیون تومان است. البته این وجه ثابت نیست بلکه در جریان معاملات کم و زیاد می‌شود که نشان دهنده سود و زیان شماست.

معاملات آتی دقیقا چگونه انجام می‌شود؟

شما بعد از مراجعه به کارگزاری (بخش بعدی را بخوانید) و دریافت کد معاملاتی، می‌توانید وارد سامانه معاملات شوید. وجوه تضمین را هم نزد کارگزار قرار داده‌اید. حالا می‌توانید به میزان وجوه تضمین موجود خود خرید و فروش انجام دهید. اگر موقعیت خرید اتخاذ کنید و قیمت بالا برود، شما سود خواهید کرد و اگر موقعیت فروش اتخاذ کنید و قیمت کاهش یابد باز هم سود می‌کنید و در انتهای روز به اندازه تفاوت قیمت پیشنهادی شما با قیمت تسویه به حساب شما اضافه می‌شود. در صورت عکس، شما متضرر خواهید شد. یعنی اگر موقعیت خرید اتخاذ کنید و قیمت افزایش یابد یا موقعیت فروش بگیرید و قیمت کاهش یابد، شما متضرر می‌شوید و به اندازه تفاوت از حساب شما کسر می‌شود. همه این محاسبات با قیمت تسویه انجام می‌شود.

قیمت تسویه چیست؟

اگر حجم معاملات در ۳۰ دقیقه پایانی به اندازه کافی (حدود ۲۰ درصد کل معاملات روز) باشد، قیمت تسویه براساس میانگین وزنی نیم ساعت پایانی معاملات محاسبه می‌شود. اگر معاملات دقایق پایانی کم باشد یک ساعت پایانی مدنظر خواهد بود. مثلا فرض کنید که در نیم ساعت پایانی ۱۰ قرارداد به ارزش هر سکه ۱/۸ میلیون، ۱۰ قرارداد به ارزش هر سکه ۱/۸۵ میلیون و ۲۰ قرارداد به ارزش ۱/۷۹ میلیون انجام شود. فرض می‌کنیم که این ۴۰ قرارداد از ۲۰ درصد حداقل معاملات کل روز کمتر نباشد. در این حالت قیمت تسویه ۱/۸۰۷۵ یا یک میلیون و ۸۰۷ هزار و ۵۰۰ تومان خواهد بود.

سود و زیان ما چگونه محاسبه می‌شود؟

در مثال فوق فرض کنید که شما در طول روز اقدام به اتخاذ یک موقعیت خرید به قیمت ۱/۸ میلیون تومان کرده‌اید و قیمت تسویه ۱/۸۰۷۵ میلیون تومان شده است. در این حالت شما به اندازه هفت هزار و ۵۰۰ تومان به ازای هر سکه سود می‌برید. البته شما به ازای اخذ هر موقعیت خرید یا فروش باید سه هزار تومان هم کارمزد پرداخت کنید که از این سود کم می‌شود. اما اگر در قیمتی پایین‌تر از قیمت تسویه یعنی ۱/۸۰۷۵ خرید کرده باشید متضرر خواهید شد و در پایان روز از حساب شما کسر می‌شود. اما درباره تعهد فروش موضوع برعکس است. اگر به قیمتی کمتر از قیمت تسویه موقعیت فروش اخذ کنید سود می‌برید و اگر با قیمت بیشتر تعهد فروش بگیرید ضرر می‌کنید. البته این به شرط انجام معامله است یعنی قیمت پیشنهادی خرید/فروش شما با یک پیشنهاد فروش/خرید از نظر قیمت تطبیق یابد. تصویر زیر نحوه ثبت موقعیت را نشان می‌دهد.

مارجین کال

ممکن است در طول چند روز فردی متحمل ضرر و به مرور از حسابش کم شود. در این فرایند چنانچه وجه تضمین شما از مقدار مشخصی پایین‌تر بیاید، شما مارجین کال می‌شوید و سپرده‌گذار از شما می‌خواهد که وجه تضمین خود را نزد سپرده‌گذار افزایش دهید تا بتوانید معامله انجام دهید. اما اگر سود کرده باشید و وجوه شما افزایش یابد طبیعتا نیازی به این موضوع نیست و در زمان مناسب می‌توانید وجه خود را برداشت کنید.

چگونه کد معاملاتی بگیریم؟

حالا که کم و بیش با زیر و بم معاملات سکه آشنا شدیم، شاید بپرسید که چگونه باید وارد این بازار شد. پاسخ روشن است. باید به کارگزاری مد نظر خود مراجعه کنید و فرایند ثبت نام و دریافت کد معاملاتی را طی کنید. حدود ۱۰۰ کارگزاری فعال در کشور وجود دارد که بیشتر آن‌ها - نه همه - علاوه بر بورس اوراق بهادار، امکان معامله در بورس کالا را نیز برای شما فراهم می‌کنند. برای دریافت فهرست کارگزاری‌ها می‌توانید به سایت سازمان بورس در بخش نهادهای مالی تحت نظارت مراجعه کنید یا به طور مستقیم لینک زیر را باز کنید: http://yon.ir/4U5d0

کد قرارداد	تقاضا		عرضه		قیمت‌های معامله‌شده			
	حجم	قیمت-ریال	حجم	قیمت-ریال	اولین	بالاترین	پایین‌ترین	آخرین
GCIR۹۷	۱	۱۷۴۱۵٬۰۰۰	۴	۱۷۴۷۶٬۰۰۰	۱۷۸۸۸٬۰۰۰	۱۷۸۷۶٬۰۰۰	۱۷۲۲۵٬۰۰۰	۱۷۳۴۶٬۰۰۰
	۱	۱۷۳۹۵٬۰۰۰	۱	۱۷۴۷۵٬۰۰۰	-۹۸٬۹۹۲	-۴۸٬۹۹۲	-۹۶۳٬۹۹۲	-۴۷۸٬۹۹۲
	۵	۱۷۳۹۰٬۰۰۰	۴	۱۷۴۸۰٬۰۰۰	-۰.۵۵٪	-۰.۲۷٪	-۳.۷۷٪	-۲.۷۸٪
	--	حجم کل	--		ریال			
سه شنبه ۲۶ تیر ۱۳۹۷								
اندازه قرارداد	قیمت تسویه روزانه		حجم		ارزش		موقعیت‌های باز	
۱۰	۱۷۸۹۸۹۹۲		۳۱۸		۱۳۱۶۸۸۸۰		۱٬۳۷۹	
سکه تمام							-۴۳	

نمایی از سفارش‌ها، معاملات انجام شده و قیمت تسویه در بازار آتی سکه

سخن بزرگان
زیباترین و به یادماندنی‌ترین سخنان مشاهیر در صفحه «همشهری سلام»